

Synpunkter på utkastet till nationell biblioteksstrategi: Från ord till handling

Sektor bibliotek på Kulturförvaltningen i Göteborgs stad lämnar följande synpunkter på Kungliga bibliotekets utkast till nationell biblioteksstrategi: *Från ord till handling – På väg mot en nationell biblioteksstrategi*. Utgångspunkten för synpunkterna är att besvara följande frågor:

- Vad är uppdraget för Kungliga biblioteket när det gäller att ta fram en biblioteksstrategi för hela Sverige?
- Vilka förslag i strategin gynnar folkbibliotekens möjligheter att bättre genomföra uppdraget i framtiden?

Uppdraget

Kungliga biblioteket har sedan 2015 uppdraget att ta fram en nationell biblioteksstrategi. Utkastet *Från ord till handling – På väg mot en nationell biblioteksstrategi* (maj 2018) presenterar hot/hinder, utmaning, möjlighet och problem inom ett antal för biblioteksvärlden relevanta frågor. Utkastet behandlar det allmänna biblioteksväsendets roll för demokrati, läsning, digitalisering, infrastruktur, tillgänglighet och utbildning.

I uppdragsdirektivet från kulturdepartementet där regeringen uppdrar åt Kungliga biblioteket att ta fram en biblioteksstrategi för hela Sverige står att läsa (*Regeringsbeslut 2015-06-11*):

1. Bibliotekens uppdrag att stimulera barns och ungas intresse för läsning och litteratur
2. Teknikutvecklingen ändrar människors medievanor och användningen av och förväntningarna på bibliotekens utbud av medier och tjänster. Regeringens ambition är att motverka skillnader i tillgänglighet samt utbud. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och utbudet av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.
3. Regeringen poängterar i uppdragsdirektivet att biblioteken har en viktig demokratifrämjare roll genom att aktivt verka för att öka tillgängligheten till litteratur och andra medier i grupper som i lägre utsträckning tar del av litteratur och andra medier.
4. Det allmänna biblioteksväsendet ska underlätta kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning, samt främja förmågan till urval, kritisk analys och källkritik samt vara en arena för det demokratiska samtalet.
5. För att långsiktigt upprätthålla och utveckla en biblioteksverksamhet av hög kvalitet som är förberedd för framtidens utmaningar krävs nationell samsyn och en gemensam strategi. Därför ges KB i uppdrag att efter samråd med berörda aktörer utarbeta förslag till en gemensam strategi för att främja bibliotekens planering, styrning och uppföljning.

För att kunna utvecklas behöver folkbiblioteken samverka med andra aktörer samt med andra bibliotek. Uppdraget är enligt regeringens uppdrag till Kungliga biblioteket att ta fram en nationell biblioteksstrategi för att **främja samverkan och kvalitetsutveckling**. Syftet är att det ska finnas biblioteksverksamhet av hög kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som ställs i bibliotekslagen (2013:801).

Kungliga biblioteket har som en del av uppdraget gjort fördjupade omvärldsanalyser inom biblioteksområdet, vilka publicerats efterhand, vilket gör att bibliotekssverige kunnat följa arbetet. Några rapporter särskilt angelägna för folkbiblioteken är: *Den femte statsmakten, Skolbibliotekens roll för elevers lärande, Profession, utbildning och forskning – biblioteks- och informationsvetenskap för en stärkt bibliotekarieprofession, Från centrum till periferin? hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag, Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration, Biblioteken och de nationella minoritetsspråken, Behöver biblioteken barnen – eller är det barnen som behöver bibliotek?* Rapport om digital infrastruktur är på gång. Dessutom har analys av de nordiska ländernas nationella biblioteksstrategier genomförts och dokumenterats. Utkastet tar också avstamp i relevanta utredningar och forskningsrapporter. Strategin ska ta fram:

- Mål och strategier för hela det allmänna biblioteksväsendet med utgångspunkt i bibliotekslagen. Förslag om hur samverkan kan öka för ökad tillgänglighet. Stöd för att främja bibliotekens planering, styrning och uppföljning. Belysa bibliotekarierykets roll och förutsättningar, bibliotekens roll för att främja litteraturens ställning samt deras roll för att främja det demokratiska samtalet, den fria åsiktsbildningen och förmågan till kritisk analys och källkritik.
- I samråd med skolverket analysera utvecklingsbehov för skolbiblioteken för att de i ökad grad ska kunna främja språkutveckling och stimulera till läsning. Se Cecilia Gärdéns rapport.
- Fortsätta att tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen Libris.

Synpunkter på utkastet

Synpunkterna nedan fokuserar på folkbibliotekens möjligheter att bedriva biblioteksverksamhet utifrån folkbibliotekens uppdrag enligt bibliotekslagen.

Folkbiblioteken i landet har mycket olika förutsättningar att genomföra lagstadgat uppdrag. Det kommunala självstyret innebär att huvudmännen tolkar uppdraget olika och satsar olika mycket på biblioteksverksamheten, små och stora bibliotek har ojämlika möjligheter, samtidigt som den lokala kontexten spelar stor roll. Hur man hanterar skolbiblioteken påverkar starkt folkbibliotekens roll och möjligheter. Ofta ligger biblioteksfrågan i olika förvaltningar. Biblioteksplaner kan stödja ett mer sammanhållet ansvar för den kommunala biblioteksverksamheten, men biblioteksplanerna förhåller sig samtidigt till kommunens mål och inriktning samt är beroende av finansieringen. Den regionala biblioteksverksamhetens uppgift är att stödja bibliotekens samverkan och kvalitetsutveckling. Den regionala biblioteksverksamheten finansieras via regionerna med nationellt stöd genom kultursamverkansmodellen. Förutsättningar och förmåga att verka framgångsrikt skiljer sig mycket åt i olika regioner. Nationella myndigheters biblioteksverksamhet och stöd till övriga bibliotek behövs för att säkerställa likvärdighet, genom plattformar för digital infrastruktur och nationella bibliotekstjänster, att biblioteksforskning stödjer biblioteksutveckling, samt att samverkan samordnas strategiskt och systematisk. Utvecklingsarbetet bör dock ske på lokala bibliotek där kompetens om användarnas behov finns och nya idéer kan testas och utvärderas innan nationell

implementering. Andra frågor som är viktiga att samordna är biblioteksjuridik samt upphandling av licenser och tjänster som gör det enklare att bedriva kommunal biblioteksverksamhet.

De viktigaste frågorna den nationella biblioteksstrategin behöver lösa för folkbibliotekens möjligheter att bedriva relevant verksamhet är:

1. Digitalisering och tillgänglighet

En digital infrastruktur att presentera bibliotekens digitala material på behöver skapas och ansvaras för långsiktigt av en nationell myndighet för att tillförsäkra kontinuitet, likvärdighet och utveckling. Digitala tjänster med deras innehåll behöver också samordnas och möjlighet till nationell användning säkerställas. Exempelvis är det viktigt för oss att nationellt kunna erbjuda strömmande medier med ett rikt utbud och tekniksäkrade tjänster, dvs teknik som fungerar väl för en bred målgrupp och som kan följas upp och utvärderas. De ska enkelt kunna integreras via api till lokala applikationer och vara synliga och sökbara i den nationella katalogen Libris. Det är också viktigt med öppen källkod och fria metadata.

För att bedöma vilka satsningar som behövs, samt vilka biblioteksorganisationer som har kompetens att genomföra/testa de nationella utvecklingsuppdragen, behövs ett tydligt formulerat samverkansuppdrag mellan biblioteken i landet och nationella myndigheten. En god insyn i samt mandat för delaktighet i verksamhetsplaneringen. För ett kvalitetssäkrat urval av satsningar och utvecklingsuppdrag, genomförande, samt utvärdering och nationell implementering behövs samråd och gemensamma analyser av behov och planering av upprätthållande, uppdatering, utveckling och eventuell avveckling när det blir aktuellt. Tjänster som utvecklas på nationellt uppdrag ska erbjudas alla och ska finansieras nationellt eller samfinansieras samt vara fritt tillgängliga för biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet att använda. Vi stödjer utkastets förslag när det gäller digital infrastruktur.

2. Infrastruktur, biblioteksforskning och kompetensutveckling

Biblioteksforskning borde vara en naturlig grund för biblioteksutveckling samt kompetensutveckling. Bibliotekens utveckling bör bygga på resultat från biblioteks- och informationsvetenskaplig eller annan relevant forskning. Det är en ödesfråga för biblioteken att kunna beskriva och analysera bibliotekens samhällsnytta och behov av satsningar för att vara fortsatt relevanta i en snabbt föränderlig tid. Avgörande är också att anlägga ett kritiskt och distansierat förhållningssätt. Biblioteksledarskap är ett annat viktigt område som behöver beforskas och kontinuerligt utbildas inom. Ett biblioteksforskningsinstitut med praktisk forskning behövs för biblioteksutveckling samt för att samla och sprida kunskap, samt för att tillhandahålla kontinuerlig kompetensutveckling i nära samarbete med forskningen. Sådan praktisk forskning skapar också underlag för en bättre bibliotekarietutbildning. Följeforskning, case-studier mm behöver utvecklas för ett kontinuerligt professionellt lärande. Ett institut eller centrum kan skapas i anslutning till en högskola för att säkra forskningsanknytning och vetenskaplig kvalitet, samtidigt som samarbete mellan praktik och forskning utvecklas. Vi stödjer utkastets förslag när det gäller infrastrukturfrågan avseende biblioteksforskning och kompetensutveckling.

3. Infrastruktur

En samlande nationell myndighet behövs för att hålla ihop samverkan mellan bibliotek lokalt, nationellt och internationellt. Samverkan och utveckling ska byggas på forskning och/eller

beprövade erfarenheter som utvärderats. Så kan kompetensutbyte och erfarenheter delas nationellt. Som nationell myndighet kan KB få ett utvecklat och tydliggjort uppdrag med tillskott av de resurser som krävs för att samordna samverkan med uppdrag att involvera biblioteken. Vi stödjer utkastets förslag gällande samlande nationell myndighet.

Sammanfattning

KB har i arbetet med nationella strategin lyssnat in biblioteksfältets många varierande och ibland motstridiga behov. Vi stödjer i stort de förslag som anges i avslutningen, dvs ett stärkt nationalbibliotek med utökat och förtydligat uppdrag och utökad finansiering, samt de förslag som gäller biblioteksväsendet i stort. Av lagda förslag är de viktigaste för folkbiblioteken:

1. Institut för biblioteksforskning för stärkt bibliotekarieprofession och verksamhetsutveckling baserad på praktisknära forskning.
2. Nationell myndighets ansvar för att utveckla och långsiktigt upprätthålla samt nationellt tillgängliggöra en digital infrastruktur och digitala tjänster.
3. Nationell myndighet samordnar i nära samverkan med biblioteken, men utvecklingsarbetet utförs när det är möjligt på landets bibliotek. Biblioteken är laboratorier, inkubatorer för utvecklingsprojekt, men KB finansierar, följer upp och tillgängliggör.
4. Nationell myndighet ska i nära och formaliserad delaktighet med bibliotekssverige samverka för att identifiera viktiga utvecklingsprojekt, prioritera mellan olika behov, ge uppdrag till bibliotek att genomföra, följa upp och utvärdera samt vid framgångsrikt resultat, sprida och tillgängliggöra metoden, tjänsten, resultatet nationellt.

Sammantaget ska den nationella biblioteksstrategin genom förslagen öka folkbibliotekens möjligheter att ge medborgarna en relevant biblioteksservice, oavsett var i landet medborgaren bor. Satsningarna i utkastet kan bidra till detta om man fokuserar på digitala plattformar och tjänster, att samordna samverkan nationellt, samt satsa på biblioteksforskning och kontinuerlig kompetensutveckling praktisknära såväl som forskningsnära.

Mindre kommentarer till utkastet, ur ett folkbiblioteksperspektiv:

- Utkastets målområden är relevanta, men egreppet utbildning kan med fördel bytas ut mot lärande
- I demokratiavsnittet kan biblioteken som välfärdsinstitution och som mötesplats för generationsmöten, kulturmöten, erfarenhetsutbyten och som plats för bildning och ett livslångt informellt lärande mm förstärkas
- Utbildning: Med respekt för det kommunala självstyret kan om möjligt större ansvar läggas på huvudmännen för tidig språkutveckling genom läsfrämjande i förskola, BVC, familjecentraler och andra institutioner som möter små barn, då det är tidiga insatser som ger mest effekt för barns framtida livsvillkor och hälsa. Hur kan en nationell strategi stödja ett sådant arbete?
- Läsning: När det gäller folkbiblioteken och läsning, fokusera mer på begreppet "fri läsning", från Jonas Anderssons rapport *Läsning som mål* (istället för läsförmåga och läsupplevelser)